

Miroslav Disman: Jak se vyrábí sociologická znalost

Praha, Karolinum 1993, 375 s.

V roce 1965 jsem v 1. čísle Sociologického časopisu napsal recenzi na práci M. Dismana *Úvod do metod společenského výzkumu*. Dnes, po třiceti letech, píšu do Sociologického časopisu recenzi na knihu M. Dismana *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Je tedy zřejmo, že jde o stejné autory, stejný časopis, stejné téma, jen mezi ně nakanula řádná porce času.

Dovolíte mi ke knize učinit dvě poznámky. První bude tradiční, bude recenzní, to jest soustředí se na informování o tom, o čem kniha je, co je jejím obsahem, druhá se pokusí o zamyšlení nad tím, co ta kniha znamená pro stav snažení v oboru těch aktivit, kterým se říká sociologie.

Nuže, obsahuje 375 stran, které jsou strukturovány do 11 kapitol. Některé kapitoly a subkapitoly mají rozkošné názvy. Třeba, „proč tabulka nemusí být placatá“, nebo „je to k něčemu?“ Názvy nejsou samoučelné, mají svůj smysl, který při četbě oceníte.

Kniha má standardní moderní grafiku, kterou již léta mají příručky, které k nám přicházejí ze světa, to jest, jsou výrazně členěny, to, co je důležité, je v rámečcích, jsou tam kontrolní otázky, úkoly, schémata, tabulky, obrázky. Od páté kapitoly vstupuje do textu sympaticky se šklebící figurka dr. Watsona v roli hlupáčka, který umožňuje vyniknout autorovým bystrým postřehům. Každý autor po takovém človíčkovi touží, málokterý (alespoň z našich) si dovolí kánon vědecké koženosti porušit.

Vaši pozornosti doporučuji dvě kapitoly poslední. Desátá je nazvána *Ten druhý výzkum, aneb dokázat nebo porozumět* a jedenáctá *Cizinec jako sociolog – Sociolog jako cizinec*. Jak již z názvu plyne, jsou to kapitoly, ve kterých se, v takové příručce poprvé u nás, hovoří o tom, že sociologie rovnoprávně užívá

také jiných prostředků a metodických postupů, než kvantitativních, pro měření hromadných jevů. Poprvé se také vyskytují jména Alfred Schütz, Herbert Blumer, Howard Becker, W. C. Levin, H. Garfinkel, J. D. Douglas, a poprvé zazní úpění dr. Watsona „Ale toto přece není věda.“

V těchto dvou závěrečných kapitolách si najednou uvědomíte, kterýžto dojem jste postupně a nenápadně akumulovali po celou dobu čtení, že čtete sociologickou knihu o problémech sociologie. Ale to už je krok ke druhému typu mých poznámek, k zamyšlení, co tato kniha říká o sociologii.

V tomto typu metodologické příručky je to po úhorných dvaceti letech poprvé, kdy fakticky narazíte na něco, čemu se říká postmoderní tendence ve vědách, a tudíž i v sociologii. Tento typ přístupu (je třeba říci, že z pohledu historika, ne vždy čistě nový) k přemýšlení a bádání o společnosti a sociálních jevech, který Disman nazval *Ten druhý*, není v jeho pohledu něčím úplně jiným, novým, druhým „z druhé strany pultu“. Je jinou cestou, svým způsobem komplementární, pro některé jevy a situace vhodnější, inspirativnější, efektivnější, pro jiné méně. Zní to zde naplno, bez „watsonovského“ pokrytecky skrývaného opovržení nad malou vědeckostí, neobjektivitou, bez obvinění z negeneralizovatelnosti biografických vyprávění. Cítím z toho nenásilný, nepřeháněný, ale přece jen zřetelný závan postmoderního úsilí po zdůraznění porozumění, ne na úkor, ale vedle křečovitého a často neúspěšného tažení moderní vědy po „pravdě pravd“, po pravdě objektivně existující, jediné vědeckými metodami dosažitelné vědecké pravdě s velkým V.

Disman napsal knihu, kterou budu doporučovat svým studentům nekorektními, ale upřímnými slovy, „nečtěte nic jiného“, stačí DISMAN.

Jaroslav Kapr